

Bakens van/en herkenning

Laat ons het even hebben over bakens als herkenningpunten, bakens in het landschap, punten met een bijzondere betekenis. We hebben het over een reeks aan mogelijke betekenissen, opgehangen aan punten: historische plekken, plekken ter oriëntatie, mooie plekken, plekken met een persoonlijke betekenis, gevaarlijke plekken, lelijke plekken, dure plekken, verlangde plekken enzovoorts.

Al wandelend, rijdend, denkend, gebruiken we dergelijke bakens, markante plekken om ons te oriënteren in de wereld die we met zijn allen opgebouwd hebben in gedachten, en die constant onderhoud vergt. Als we voor onszelf de bakens uit het oog verliezen, bijvoorbeeld door ze te vaak te verzetten, of door ons machteloos te voelen in een snel wisselende wereld, valt die oriëntatie in duigen, en valt het ons moeilijk zin te geven aan wat ons omringt.

In het ergste geval komt men terecht in een schizofrene wereld, waar de kaders van ruimte, tijd en taal hun stabiliteit verliezen, onvoorspelbare combinaties vormen die het leven niet makkelijker maken: de radiator komt tot leven. Bij een normaal mens is er enige voorspelbaarheid in het denken van de wereld, omdat er enige overeenstemming is tussen de bakens die hij/zij herkent en diegene die door de gemeenschap zijn uitgezet en [h]erkend. En normaliteit wordt gedefinieerd aan de hand van dezelfde bakens en een bepaald gebruik van bakens.

Aldus worden het normale en het afwijkende gevormd in een proces van zelf-referentie: normaal is dat wat als normaal wordt gezien, iets wijkt af omdat het niet normaal is, iets afwijkend kan gevaarlijk zijn omdat het de orde van het normale verstoort. Een diepere gronding van dit proces is er niet, we bouwen onze wereld op vanaf nul, en elke referentie zal daarom uiteindelijk moeten berusten op zelf-referentie. Dat opbouwen is altijd het uitzetten van bakens, het vinden van overeenstemming over de bakens, en overeenstemming over de regels bij het gebruik van bakens. Die dubbele –relatieve – consensus stabiliseert de wereld die we bouwen, en laat ons toe te functioneren in die wereld.

In het landschap, de ruimte om ons heen die we als een eenheid herkennen, zijn de bakens overal: de veelsoortige herkenningpunten waarover we al spraken. In het perspectief dat we schetsmatig construeerden, beginnen de bakens zich nu te vermengvuldigen. De eenheid van het landschap is een baken, de typologieën waarin we het landschap en de plekken plaatsen, de regels over het wisselen en combineren van categorisering, de regels kortom die de complexiteit van waarnemingen en mogelijke gedachten onderdrukken, en een nieuwe, interne, handelbare, en meer voorspelbare complexiteit toelaten. Zonder al die bakens kunnen we de wereld niet aan, en houdt hij op te bestaan voor ons. In eenzelfde beweging houden wij op te bestaan. Elk individu kan slechts apart zijn en als dusdanig functioneren, als we met zijn allen een redelijk stabiel kader hebben opgebouwd uit de chaos, regels van normaliteit, regels van normale interpretatie, regels voor een normale interpretatie van het landschap.

De veellagigheid van betekenissen, de veelsoortigheid van bakens, maakt de wereld niet instabiel, integendeel, ze draagt bij aan de stabiliteit van het hele systeem. Er zijn altijd andere bakens om op terug te vallen, andere sets van categorieën die rust kunnen geven, of andere regels voor het hanteren van de bakens, voor een vernieuwing van de bakens. Alles kan veranderen, maar elke transformatie is een zelftransformatie. Veelsoortigheid van de bakens, van de distincties waarop ze berusten, laat een veelheid van aanpassingen toe aan een steeds veranderende wereld. [Niks aan de hand dus]

Kristof Van Assche

Ivoren toren op het vlakke land

Bijna alle Europese universiteiten zijn nu “succesvol” gewijcht naar het Bachelor/Mastersysteem, dat ons door de Anglo-Amerikaanse wereld is “geschonken”. Ze worden nu allemaal over één kam geschoren, genivelleerd, vergelijkbaar en uitwisselbaar gemaakt, gestandaardiseerd. Wie de voorkeur geeft aan uniformiteit, mag er gelukkig mee zijn, wie waarde hecht aan individuele kwaliteit en karakteristiek, is gefrustreerd. De duidelijke verliezers van dit eenheidssysteem zijn de universiteiten, logische winnaars van deze nivellering zijn de “niet - universiteiten”, scholen voor hoger beroepsonderwijs in Nederland, Fachhochschulen in Duitsland etc. Het gelijk trekken van de systemen heeft deze meer op praktijk gerichte opleidingscentra's geholpen hun minderwaardigheidscomplexen ten opzichte van de universiteiten formeel te camoufleren. Nu studeert men onder dezelfde internationale titel, en op het eerste gezicht valt het bijna niet meer op, of men van een echte universiteit komt, of van een HBO of Fachhochschule.

De universiteiten zijn de verliezers, vanwege het schijnbaar ontstaan van een soort maatschappelijke consensus, dat het vermeende praktijk georiënteerde, als zijnde “winstgevend en goed”, refereert. Terwijl het universitaire, academische en meer theoretische als “geen brood op de plank brengend en nutteloos” wordt beschouwd. In het – met betrekking tot historische tijdsperken – “beperkt” aantal jaren van het Bologna-proces (het Europese omvormingsproces naar het Bachelor- en Masterstudiesysteem) hebben de universiteiten bijna al hun academische waarde verspeeld. Ook zijn vanouds gewaardeerde en internationaal hoog aangeschreven universiteitsdiploma's opgeofferd voor een vermeend uniform systeem, dat zich als een bijna Babylonische interpretatie en variatiepuzzel ontpopt. Een ontwikkeling die door vele Britse en Amerikaanse universiteiten overigens niet als toelatingskwalificatie erkent! We staan voor een berg scherven, waar gisteren nog de lange en goede traditie van de Europese universiteit regeerde.

Wanneer iets kapot gaat, dan mag men zich er niet bij neerleggen, maar men moet het opnieuw opbouwen – en precies dat doen wij, als landschapsarchitecten aan een universiteit zoals hier in Wageningen. Het kan niet het doel zijn, brave ambtenaren op te voeden, gehoorzame en ambachtelijk geperfectioneerde werkmieren, die dan later “succesvol” in afhankelijke posities in de bureaus mogen buffelen.

Het doel van de universiteit moet zijn “Academici” te kweken, volwassen en zeer creatieve vrije geesten, die in staat zijn, op een hoger niveau strategisch te denken en te beslissen. We willen persoonlijkheden zien, die bereid zijn, zichzelf als cultuur creërende creatievelingen te zien, kritische karakterkoppen, die niet alles in geld omrekenen, maar in staat zijn hun persoonlijke waarde in geval van twijfel boven hun gewin te stellen. De universiteit heeft studenten nodig, die het zich kunnen voorstellen, naar de academie terug te keren, nadat ze op de vrije markt hun wilde haren zijn kwijt geraakt, en tot het inzicht komen, dat geld niet gelukkig maakt. De universiteit heeft onderzoekende persoonlijkheden nodig, die minder naar het “waarom” vragen, maar meer naar het “hoe” opzoek gaan. Betekenis laat zich niet in geld uitdrukken - als het daarover ging, dan zouden we alle intellectualiteit weggeven die we gelukkig nog hebben overgehouden - dat zullen in Gods naam, alle praktijksmederijen doen, waar het al eerder over ging.

Het is onze opgaven, ivoren torens te stichten - of opnieuw op te bouwen - en in deze geestelijke ruimte het academische potentieel van de studenten, leraren en onderzoekers te stimuleren. Functionaliteit en pragmatisme zijn geen academische waarden, dat is mooi voor de landschapsarchitectuur, want zij is rijk. Men kan ook zonder haar leven, maar wij weten, waarom wij haar belangrijk vinden. Landschapsarchitectuur hoort niet in het praktijkonderwijs, maar in de ivoren toren van de universiteit. Laten we ons beroepen op de oorsprong van de academie, op Plato, die zijn antieke filosofenschool Akademeia noemde, en de kring van de Attische Heros Akademos in Athene stichtte. Waar hij een culturele plaats voor de muze inrichtte en filosofisch-wetenschappelijk les gaf. In de loop van de tijd werd de naam van de kring op de school overgedragen, en de schoolgaande begonnen zich academici te noemen. Op dit bakken in de geschiedenis baseren wij ons, in het vlakke land van de economie en het profijt.